МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні

Кафедра інформаційної економіки, підприємництва та фінансів

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

НА ТЕМУ: «УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПРОМИСЛОВОГО РЕГІОНУ (НА ПРИКЛАДІ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ) В КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД»

другий (магістерський)
(рівень вищої освіти)

Виконав: студент 2 курсу, групи 8.0724-удмф
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування
(шифр і назва спеціальності)
освітньої програми Управління державними та місцевими фінансами
(назва освітньої програми)
Є.О. Діброва
(ініціали та прізвище)

Керівник доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів, доцент, канд. екон. наук Є.Ю. Ткаченко
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Рецензент професор кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів, професор, д-р екон. наук Шапуров О.О.
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Запоріжжя – 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНЖЕНЕРНИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ
ІНСТИТУТ ім. Ю.М. ПОТЕБНІ

Кафедра інформаційної економіки, підприємництва та фінансів
Рівень вищої освіти другий (магістерський)
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
(код та назва)
Освітня програма Управління фінансами підприємницьких структур
(код та назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів, д-р екон. наук, проф.

_____ Клопов І.О.
(підпис)

“____” _____ 202_ р.

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТОВІ

Діброва Євген Олександрович
(прізвище, ім’я та по-батькові)

1. Тема роботи: Управління економіко-екологічною безпекою промислового регіону (на прикладі Запорізької області) в контексті фінансової стійкості територіальних громад

керівник роботи Ткаченко Є.Ю., канд. екон. наук, доцент
(прізвище, ім’я та по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від «____» _____ 2024 р. № _____

2. Строк подання студентом роботи

3. Вихідні дані до роботи 1. Постановка задачі.
2. Перелік літератури.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)
1. Теоретична частина
2. Аналітична частина
3. Рекомендації

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) _____
презентація

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв

7. Дата видачі завдання _____

К А Л Е Н Д А Р Н И Й П Л А Н

№	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Розробка плану роботи.		
2.	Збір вихідних даних.		
3.	Обробка теоретичних джерел.		
4.	Розробка першого і другого розділу.		
5.	Розробка третього розділу.		
6.	Оформлення і нормоконтроль		
	кваліфікаційної роботи.		
7.	Захист кваліфікаційної роботи.		

Студент _____ Діброва Є.О.
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____ Ткаченко Є.Ю.
(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтроле _____ _____
(підпис) (ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Діброва Є.О. Кваліфікаційна робота магістра «Управління економіко-екологічною безпекою промислового регіону (на прикладі Запорізької області) в контексті фінансової стійкості територіальних громад»: 57 с., 3 рис., 13 табл., 30 джерел, - додатки.

Ключові слова: еколого-економічна безпека, стратегічне управління, фінансовий стан, децентралізація, сталий розвиток, Запорізька обласна адміністрація, інфраструктурні проєкти, екологічна модернізація, гібридна модель управління.

Дослідження спрямоване на аналіз стратегічних аспектів управління еколого-економічною безпекою та фінансових викликів, що стоять перед регіональними органами влади в умовах сучасних економічних та екологічних загроз. Визначено, що стратегічне управління еколого-економічною безпекою є важливим елементом національної безпеки та сталого розвитку. Дослідження фінансового стану Запорізької обласної адміністрації виявило як позитивні тенденції, так і ризики для ліквідності та економічної стабільності. Крім того, розглянуто роль децентралізації у забезпеченні сталого розвитку, зокрема на прикладі Запорізького регіону, де для покращення економічної ситуації пропонується застосувати гібридну модель управління, що поєднує централізоване стратегічне планування та децентралізовану реалізацію програм. Виконання запропонованих заходів сприятиме підвищенню еколого-економічної безпеки та розвитку сталого соціально-економічного середовища.

ABSTRACT

Dibrova Ye.O. Master's qualifying paper «Management of the economic and environmental security of an industrial region (on the example of the Zaporizhzhia region) in the context of the financial stability of territorial communities»: 57 pages, 3 figures, 13 tables 30 references, - supplements.

Keywords: environmental-economic security, strategic management, financial condition, decentralization, sustainable development, Zaporizhzhia Regional Administration, infrastructure projects, environmental modernization, hybrid management model.

The study focuses on analyzing the strategic aspects of environmental-economic security management and the financial challenges faced by regional authorities in the context of current economic and environmental threats. It is determined that strategic management of environmental-economic security is a key component of national security and sustainable development. The financial analysis of the Zaporizhzhia Regional Administration reveals both positive trends and risks to liquidity and economic stability. Furthermore, the role of decentralization in ensuring sustainable development is explored, particularly in the case of the Zaporizhzhia region, where the implementation of a hybrid management model is proposed, combining centralized strategic planning with decentralized program implementation. The execution of the recommended measures will contribute to enhancing environmental-economic security and the development of a sustainable socio-economic environment.

ЗМІСТ

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ …… 2
РЕФЕРАТ …… 4
ABSTRACT…… 4
ВСТУП……..... 7
РОЗДІЛ 1.ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ……. 9
1.1. Стратегічне управління еколого-економічною безпекою…….. 9
1.2. Основні підходи до стратегічного управління еколого-економічною безпекою……... 12
РОЗДІЛ 2.АНАЛІЗ СТАНУ ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ ЗАПОРІЗЬКОГО РЕГІОНУ…….. 17
2.1. Аналіз фінансового стану Запорізького регіону…….. 17
2.2. Аналіз фінансових результатів та економічної безпеки Запорізького регіону…….. 22
2.3. Аналіз екологічної безпеки Запорізького регіону…….. 29
РОЗДІЛ 3. ПОКРАЩЕННЯ ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПРОМИСЛОВОГО РЕГІОНУ…….. 35
3.1. Еколого-економічні наслідки централізації (приклад реформ регіонів Китаю)……... 35
3.2. Формування концептуальної моделі еколого-економічної безпеки Запорізького регіону…….. 46
ВИСНОВКИ…… 54
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ…..…….. 55

ВСТУП

Актуальність дослідження. Стратегічне управління еколого-економічною безпекою є надзвичайно важливим для забезпечення національної стабільності та сталого розвитку в умовах сучасних викликів. Ця проблема є особливо актуальною для регіонального управління, де необхідно збалансувати захист навколишнього середовища з економічним зростанням. Ефективні стратегії управління мають вирішальне значення для ідентифікації ризиків, аналізу загроз та розробки інструментів для нейтралізації екологічних та економічних небезпек.

Фінансові виклики, з якими стикаються регіони, зокрема ті, що мають високу концентрацію промисловості, такі як Запоріжжя, вимагають багатогранного підходу до регіонального управління. Зростаюча потреба у модернізації та сталому розвитку потребує впровадження ефективних фінансових стратегій для забезпечення економічної стабільності та мінімізації ризиків, таких як зростання заборгованості та проблеми ліквідності.

Децентралізація також є ключовим механізмом для адаптації управлінських процесів до місцевих потреб і забезпечення сталого розвитку. Гібридна модель управління, яка поєднує централізоване стратегічне планування з децентралізованим впровадженням, є надзвичайно актуальною для промислових регіонів. Розвиток відновлювальної енергетики, IT-сектору, органічного фермерства та екотуризму може стати основними двигунами для переходу регіону до більш сталого економічного розвитку.

Обєктом дослідження є процеси забезпечення еколого-економічної безпеки на регіональному рівні.

Предметом дослідження є методи, моделі та інструменти оцінки та управління еколого-економічною безпекою в регіональному управлінні.

Мета дослідження полягає у розробці нових підходів до управління еколого-економічною безпекою в контексті посткризового відновлення.

Завдання дослідження:

1. Дослідити теоретичні основи еколого-економічної безпеки та методи її оцінки.
2. Проаналізувати фінансові тенденції та виклики в регіональному управлінні.
3. Оцінити роль децентралізації у забезпеченні сталого розвитку.
4. Дослідити гібридні моделі управління, які поєднують централізоване планування з децентралізованим впровадженням.
5. Розробити рекомендації щодо управління екологічними та економічними ризиками на регіональному рівні, зокрема для Запорізької області.

Методи дослідження включають системний підхід, аналіз динамічних рядів фінансових показників, порівняльний аналіз моделей управління та прогнозування на основі сценарного підходу.

Наукова новизна дослідження полягає в інтеграції сучасних стратегій управління ризиками та моделей управління, що адаптовані до регіональних особливостей, зокрема в промислових регіонах.

Практичне значення результатів полягає у можливості використання розроблених рекомендацій для посилення еколого-економічної безпеки через покращення фінансового управління, кращу адаптацію до місцевих викликів та підвищення ефективності співпраці між національними та регіональними органами влади.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ

1.1. Стратегічне управління еколого-економічною безпекою

Державне управління еколого-економічною безпекою та розробка відповідної політики є необхідністю, що зумовлена потребою протидії як зовнішнім, так і внутрішнім загрозам. Аналіз цих загроз та їхнього впливу на стан національної безпеки є ключовим напрямом сучасної державної політики. Стратегічне управління у цій сфері здатне забезпечити ефективний захист від різноманітних факторів впливу та реалізацію основних напрямів державної політики, адже воно дозволяє:

1. Враховувати різноманітні фактори впливу на трансформацію управлінських процесів, орієнтуючи їх на досягнення цілей еколого-економічної безпеки.

2. Формувати та координувати зв’язки між елементами системи державного управління, які беруть участь у забезпеченні еколого-економічної безпеки.

3. Узгоджувати інтереси суспільства, підприємств та органів влади у процесі реалізації природоохоронних заходів [1].

Стратегічне управління дозволяє аналізувати динаміку змін екзогенних і ендогенних факторів, оцінювати інноваційність та актуальність заходів державного впливу, а також визначати перспективні напрями державної політики. У межах нашого дослідження стратегічне державне управління еколого-економічною безпекою розглядається як системний підхід до обґрунтування принципів і методів забезпечення взаємодії елементів управлінської системи. Це включає розробку комплексу управлінських рішень,

спрямованих на ефективну реалізацію організаційного та економічного механізмів державного управління.

На сучасному етапі стратегічне управління зосереджене на синергетичній взаємодії органів державної влади, промислових підприємств та суспільства. Перспективним завданням цього процесу є формування комплексного механізму забезпечення еколого-економічної безпеки стратегічного характеру. В умовах європейської інтеграції України цей механізм набуває особливого значення, адже сприяє гармонізації національної політики з європейськими стандартами, що є важливим для сталого розвитку та зміцнення позицій держави на міжнародній арені [2].

Державне управління еколого-економічною безпекою потребує інтеграції сучасних підходів і технологій, які дозволяють забезпечити збалансованість між економічними, екологічними та соціальними інтересами. Одним із ключових завдань є створення нормативно-правової бази, що відповідатиме викликам сучасності, включаючи запобігання екологічним кризам, адаптацію до змін клімату та раціональне використання природних ресурсів. Особливу увагу слід приділити впровадженню інноваційних інструментів у процеси державного управління. Це включає цифровізацію процесів управління, використання геоінформаційних систем (ГІС), технологій великих даних (Big Data) для моніторингу та аналізу стану довкілля й економічної активності, запровадження механізмів "зеленого" фінансування для стимулювання бізнесу до впровадження екологічно чистих технологій шляхом надання пільг, субсидій чи грантів, а також інституціональне забезпечення міжвідомчої координації через формування єдиного органу або платформи, що забезпечує взаємодію між усіма учасниками процесу [3].

Окрім цього, важливим аспектом є підвищення екологічної свідомості населення та впровадження освітніх програм, які акцентують увагу на важливості екологічної відповідальності. Ефективне державне управління неможливе без активної участі громадянського суспільства, яке має стати партнером у розробці та реалізації природоохоронної політики. На

міжнародному рівні інтеграція України до європейського простору потребує врахування принципів "Зеленого курсу" ЄС (European Green Deal). Це означає, що стратегічне управління має орієнтуватися на декарбонізацію економіки та впровадження відновлювальних джерел енергії, перехід до циркулярної економіки, яка мінімізує утворення відходів, а також підтримку біорізноманіття та збереження екосистем [4].

У цьому контексті створення національної системи індикаторів еколого-економічної безпеки дозволить не лише оцінювати поточний стан, але й прогнозувати ризики та розробляти адаптивні сценарії реагування. Інтеграція таких інструментів забезпечить не лише сталий розвиток, але й конкурентоспроможність України у глобальному економічному та екологічному середовищі.

Державне управління еколого-економічною безпекою є ключовим інструментом для протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам, що впливають на національну безпеку. Стратегічний підхід у цій сфері забезпечує врахування різноманітних факторів, формування взаємодії між учасниками процесу та узгодження інтересів суспільства, бізнесу й влади. В умовах сучасних викликів управління зосереджується на інтеграції інноваційних інструментів, таких як цифровізація, використання геоінформаційних систем, механізми "зеленого" фінансування та координація міжвідомчої взаємодії.

Особливе значення має підвищення екологічної свідомості населення, розробка освітніх програм та активна участь громадянського суспільства у природоохоронній політиці. Інтеграція України до європейського простору передбачає гармонізацію національної політики з принципами "Зеленого курсу" ЄС, що включає декарбонізацію економіки, впровадження циркулярних моделей, підтримку біорізноманіття та раціональне використання ресурсів [5].

Формування національної системи індикаторів еколого-економічної безпеки дозволить ефективно оцінювати поточний стан, прогнозувати ризики та розробляти адаптивні сценарії реагування, забезпечуючи сталий розвиток і міжнародну конкурентоспроможність України.

1.2. Основні підходи до стратегічного управління еколого-економічною безпекою

Стратегічне управління еколого-економічною безпекою є ключовим компонентом сучасного державного управління, що набуває особливого значення в умовах динамічних викликів і загроз. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується зростанням ризиків, пов'язаних із глобальними екологічними змінами, виснаженням природних ресурсів та посиленням впливу антропогенних факторів на довкілля. У цьому контексті забезпечення еколого-економічної безпеки стає пріоритетним завданням, яке потребує впровадження ефективних управлінських механізмів, орієнтованих на довгострокову стійкість та гармонізацію економічного розвитку з екологічними пріоритетами [6].

Основою стратегічного управління у цій сфері є інтеграція ресурсів, методів і технологій, що дозволяє системно підходити до розв'язання комплексних проблем, враховуючи багатофакторний характер впливів та загроз. Впровадження структурованих і послідовних етапів управлінських процесів, створення ефективної системи взаємодії між різними суб'єктами управління, а також узгодження інтересів суспільства, держави та бізнесу є важливими умовами для досягнення сталих результатів. Особливого значення набуває інтеграція стратегічного управління еколого-економічною безпекою у загальну систему національної безпеки, що дозволяє ефективно реагувати на ризики та виклики як на внутрішньому, так і на зовнішньому рівнях [7].

Розвиток механізмів стратегічного управління еколого-економічною безпекою повинен враховувати сучасні виклики, пов’язані з євроінтеграційними процесами, що вимагають гармонізації національної політики з міжнародними стандартами. Впровадження інноваційних підходів, таких як цифровізація, використання геоінформаційних систем і технологій великих даних, є необхідною умовою для підвищення ефективності управління, а також адаптації до швидких змін у глобальному середовищі. Створення комплексного

механізму, який об'єднує економічні, соціальні та екологічні аспекти, сприятиме не лише зміцненню еколого-економічної безпеки, а й забезпечить умови для сталого розвитку країни [8].

Особливу увагу слід приділити необхідності впровадження наступних підходів до забезпечення стратегічного управління еколого-економічною безпекою:

1. Чітка послідовність етапів виконання та структурований зміст кожного етапу. Це дозволяє забезпечити логічність і впорядкованість дій, спрямованих на досягнення цілей управління, мінімізуючи ризики та підвищуючи ефективність реалізації.

2. Формування відповідної структури управління. Це включає розробку системи, здатної координувати дії різних суб’єктів управління, забезпечуючи їхню узгодженість і синергію [9].

Ці підходи залежать як від поставлених цілей, так і від поточних передумов, які склалися у сфері національної безпеки, зокрема в її еколого-економічній складовій. Важливою аксіомою є те, що формування системи стратегічного управління еколого-економічною безпекою та подальше здійснення управлінських процесів вимагають узгодження рішень із наявними ресурсами. Ці ресурси формують стратегічний потенціал управління на макро- та мезорівнях, забезпечуючи сталість і ефективність управлінських заходів [10].

Першочерговою умовою успішної реалізації зазначених положень є інтеграція процесів стратегічного управління еколого-економічною безпекою у загальний механізм управління національною безпекою. Така інтеграція сприятиме підвищенню ефективності управлінських відносин між усіма рівнями державного та регіонального управління [11].

Комплексний механізм управління, орієнтований на стратегічну взаємодію, забезпечить гармонізацію інтересів усіх зацікавлених сторін, сприятиме зміцненню еколого-економічної безпеки та створить передумови для сталого розвитку країни в умовах сучасних викликів і загроз.

До ключових цілей стратегічного управління еколого-економічною безпекою належить створення умов для ефективного функціонування механізмів державного управління, спрямованих на забезпечення стабільності та сталого розвитку цієї сфери [12].

Основні завдання системи стратегічного управління еколого-економічною безпекою включають:

Моніторинг та прогнозування загроз. Це передбачає систематичне спостереження за факторами, що можуть становити небезпеку для еколого-економічної стабільності, а також розробку прогнозів для попередження можливих ризиків.

Оцінка ризиків та загроз. Використання кількісних та якісних методів дозволяє точно визначати рівень небезпеки, її джерела та можливі наслідки.

Розробка інструментів та механізмів нейтралізації загроз. Це включає створення адаптивних стратегій, що забезпечують мінімізацію негативного впливу загроз та підтримку стабільності системи [13].

Постійне вдосконалення механізмів державного управління. Це спрямовано на підвищення ефективності функціонування органів державної влади у сфері забезпечення еколого-економічної безпеки.

Практичне впровадження заходів для забезпечення результативного стратегічного управління ґрунтується на міцній нормативно-правовій базі. Функціонування цієї системи забезпечується: організаційним механізмом, що координує взаємодію між різними рівнями управління та суб’єктами, задіяними в процесі; мотиваційним механізмом, який стимулює суб’єктів управління до ефективної діяльності в межах стратегічного управління; економічним механізмом, що включає фінансові важелі та інструменти для реалізації заходів безпеки [14].

Задіяні сучасні методи та інструменти дозволяють сформувати комплексний механізм забезпечення еколого-економічної безпеки стратегічного спрямування. Цей механізм об’єднує інноваційні підходи, спрямовані на

гармонізацію взаємодії між державою, суспільством і бізнесом, а також створення умов для сталого розвитку в умовах сучасних викликів і загроз [15].

Процес стратегічного управління екологічною безпекою здійснюється через чітко структуровані етапи, які забезпечують комплексний підхід до вирішення завдань у сфері еколого-економічної безпеки:

Етап 1. Формування засад забезпечення еколого-економічної безпеки. На цьому етапі визначаються стратегічні основи управління, що включають формулювання стратегії, визначення цілей, функцій, принципів та методів стратегічного управління екологічною безпекою. Також уточнюються суб'єкти та об'єкти управління, які діють у межах концепції забезпечення екологічної безпеки.

Етап 2. Якісний та кількісний аналіз факторів впливу. Проводиться детальна ідентифікація ризиків та загроз еколого-економічній безпеці. Аналізуються впливи зовнішніх і внутрішніх факторів на соціально-економічний розвиток, що дозволяє виявити ключові ризики та тенденції [16].

Етап 3. Оцінка значимих чинників та ризиків. Цей етап включає дослідження впливу зовнішніх та внутрішніх факторів, визначення можливостей і загроз, а також оцінку потенціалу еколого-економічної безпеки. Основна увага приділяється розробці сценаріїв управління ризиками з урахуванням виявлених чинників.

Етап 4. Аналіз та оцінка рівня безпеки. Розробляється набір індикаторів, що дозволяють оцінити стан еколого-економічної безпеки. Ці показники відображають результативність впровадження стратегічних механізмів і слугують базою для подальших управлінських рішень [17-18].

Етап 5. Розробка стратегічних управлінських рішень та рекомендацій. На основі отриманих даних формуються рекомендації щодо вдосконалення управлінських процесів. Коригуються механізми управління стратегічними ризиками з урахуванням змін у зовнішньому середовищі, що забезпечує адаптивність системи до нових викликів [19-20].

Висновки до розділу 1 кваліфікаційної роботи

Державне управління еколого-економічною безпекою є ключовим інструментом для забезпечення стабільності та сталого розвитку в умовах сучасних викликів і загроз. Його стратегічний характер дозволяє ідентифікувати та аналізувати ризики, оперативно реагуючи на загрози, що виникають у зовнішньому та внутрішньому середовищі. Завдяки чіткій структурі етапів стратегічного управління забезпечується логічність і впорядкованість дій, спрямованих на мінімізацію ризиків і підвищення ефективності управління. Узгодження цілей суспільства, бізнесу та держави сприяє досягненню синергії та сталих результатів. Особливе значення в умовах євроінтеграції України має формування механізмів, які відповідають вимогам сталого розвитку та міжнародним стандартам. Практичне впровадження стратегічного управління базується на системному підході, що включає моніторинг, оцінку ризиків, розробку інструментів нейтралізації загроз, а також вдосконалення організаційного, мотиваційного та економічного механізмів. Результатом такого підходу є створення ефективної системи управління, яка забезпечує стійкість держави до екологічних викликів, гармонізацію природоохоронної політики з національними та міжнародними цілями, а також формування умов для сталого соціально-економічного розвитку. Таким чином, стратегічне управління еколого-економічною безпекою є необхідною умовою для посилення національної безпеки та забезпечення перспективного розвитку країни.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СТАНУ ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ ЗАПОРІЗЬКОГО РЕГІОНУ

2.1. Аналіз фінансового стану Запорізького регіону

Баланс Запорізької обласної адміністрації відображає фінансовий стан регіону через зміни в структурі активів і пасивів. Позитивні тенденції включають значне зростання основних засобів, що свідчить про оновлення або розширення інфраструктури, а також зростання цільового фінансування, що вказує на стабільність фінансування державних програм. Приріст власного капіталу також є позитивним сигналом, оскільки це забезпечує додаткові ресурси для розвитку. Однак, на фоні зростання активів, також є фактори, які можуть створювати ризики для фінансової стійкості. Це включає зростання дебіторської заборгованості, що може обмежити фінансову гнучкість регіону, а також зниження грошових коштів, що може вплинути на ліквідність. Збільшення поточних зобов'язань свідчить про зростання витрат, що потребує ретельного контролю над бюджетними потоками. Загалом, баланс вказує на позитивні зміни в фінансовому стані регіону, однак для забезпечення стабільності та сталого розвитку необхідно звернути увагу на управління дебіторською заборгованістю, оптимізацію витрат і підтримку достатнього рівня ліквідності.

Аналіз активів Запорізької обласної адміністрації наведено в таблиці 2.1.

Аналіз активів Запорізької обласної адміністрації показує різноманітні зміни в структурі та динаміці майна та фінансових ресурсів протягом 2022-2023 років. Основні засоби зросли на 78.8%, що вказує на суттєве оновлення або розширення матеріально-технічної бази адміністрації. Це може бути результатом оновлення будівель, інфраструктури або обладнання, що позитивно впливає на

довгострокову стабільність регіону, оскільки збільшується матеріальна база для виконання функцій адміністрації.Натомість, нематеріальні активи знизилися на 15.8%, що може свідчити про накопичення амортизації або списання частини активів через їхнє моральне старіння чи втрату цінності. Це вказує на потребу в оновленні або інвестуванні в нематеріальні активи, такі як інформаційні системи, патенти чи ліцензії, для підтримки ефективності діяльності адміністрації.

Таблиця 2.1 – Аналіз активів Запорізької обласної адміністрації

Показник	2022	2023	Зміна (грн)	Зміна (%)
Основні засоби	36,914,947	66,017,530	+29,102,583	+78.8%
Нематеріальні активи	422,975	356,275	-66,7	-15.8%
Незавершені капітальні інвестиції	598,457,970	630,306,100	+31,848,130	+5.3%
Запаси	31,419,504	47,875,370	+16,455,866	+52.4%
Поточна дебіторська заборгованість	15,769,376	24,799,463	+9,030,087	+57.3%
Грошові кошти	7,672,127	6,600,760	-1,071,367	-14.0%
Усього активів	694,161,179	779,195,802	+85,034,623	+12.3%

Незавершені капітальні інвестиції збільшилися на 5.3%, що свідчить про активну реалізацію інфраструктурних проєктів. Це може бути пов'язано з будівництвом нових об'єктів або модернізацією існуючих споруд. Однак високий обсяг незавершених інвестицій може також вказувати на затримки в реалізації проєктів або їхню значну капіталоємність. Для збереження ефективності важливо, щоб ці інвестиції були завершені вчасно. Запаси збільшилися на 52.4%, що може свідчити про накопичення ресурсів для майбутніх проєктів чи підготовку до можливих кризових ситуацій. Зростання запасів позитивне в короткостроковій перспективі, але важливо контролювати їхній склад, щоб уникнути заморожування фінансів у неліквідних активах. Поточна дебіторська

заборгованість збільшилася на 57.3%, що може бути результатом затримок у платежах від контрагентів або збільшення обсягів виданих авансів. Це створює ризики для ліквідності, оскільки зростання дебіторської заборгованості може зменшити грошові потоки та ускладнити виконання зобов'язань. Важливо ефективно працювати зі стягненням заборгованості. Грошові кошти зменшилися на 14%, що вказує на використання наявних ресурсів для фінансування операційних потреб або інвестиційних проєктів. Це може бути пов'язано з тим, що частина коштів була спрямована на капітальні інвестиції чи погашення зобов'язань. Зниження грошових коштів підвищує ризики, пов'язані з ліквідністю, тому необхідно забезпечити оптимальний рівень грошових ресурсів для покриття поточних зобов'язань. Загальне зростання активів на 12.3% є позитивним показником, однак слід звернути увагу на зниження грошових коштів та зростання дебіторської заборгованості. Це може сигналізувати про потенційні ризики в управлінні ліквідністю. У загальному контексті активи обласної адміністрації показують позитивну динаміку, але для збереження фінансової стабільності необхідно ефективно завершувати інвестиційні проєкти, контролювати дебіторську заборгованість та підтримувати оптимальний рівень ліквідності.

Збільшення внесеного капіталу на 33,247,689 грн (+22.6%) свідчить про активізацію інвестиційної діяльності, що є основою для зміцнення фінансової стабільності регіону. Зростання капіталу вказує на можливість реалізації масштабних проєктів, спрямованих на розвиток інфраструктури, соціальної сфери та відновлення економіки, особливо в умовах постійних викликів, пов’язаних із воєнними діями. Цільове фінансування збільшилося на 31,848,130 грн (+5.3%), що свідчить про додаткові надходження для реалізації регіональних програм. Це позитивний сигнал, адже такі кошти спрямовуються на стратегічні напрями, які можуть підвищити стійкість регіону до економічних та соціальних ризиків. Проте темпи зростання цільового фінансування є відносно помірними, що може обмежувати швидкість реалізації важливих ініціатив. Фінансовий результат, що показує скорочення збитків на 10,554,643 грн (+12.6%),

демонструє прогрес у зменшенні витрат або підвищенні ефективності використання ресурсів. Це позитивно впливає на фінансову безпеку регіону, адже зменшення дефіциту дозволяє більш раціонально розподіляти кошти на поточні потреби та розвиток.

Таблиця 2.2 –Капітал та зобовязання Запорізької обласної адміністрації

Показник	2022	2023	Зміна (грн)	Зміна (%)
Внесений капітал	147,131,917	180,379,606	+33,247,689	+22.6%
Цільове фінансування	603,379,774	635,227,904	+31,848,130	+5.3%
Фінансовий результат (збиток)	-83,588,545	-73,033,902	+10,554,643	+12.6%
Поточні зобовязання	23,538,697	32,747,008	+9,208,311	+39.1%
Усього пасивів та капіталу	694,161,179	779,195,802	+85,034,623	+12.3%

Зростання поточних зобов’язань на 9,208,311 грн (+39.1%) викликає занепокоєння, оскільки це може свідчити про збільшення кредиторської заборгованості або боргового навантаження. Така динаміка може впливати на короткострокову ліквідність та потребує ретельного моніторингу, щоб уникнути фінансових ризиків. Загальне зростання пасивів та капіталу на 85,034,623 грн (+12.3%) вказує на збільшення ресурсів адміністрації, що відкриває нові можливості для інвестицій у відновлення регіону. Важливо, щоб це зростання базувалося на збалансованому підході, який враховує як розвиток, так і мінімізацію боргового навантаження.

Аналіз ліквідності балансу Запорізької обласної адміністрації за 2022–2023 роки виявляє змішані тенденції, які впливають на фінансову безпеку регіону. Зменшення грошових коштів на 1,071,367 грн (-14.0%) свідчить про зниження ліквідності, що ускладнює оперативне виконання фінансових зобов’язань. Це

створює ризики затримки фінансування критичних програм, що може негативно позначитися на економічній стабільності регіону, особливо в умовах війни.

Таблиця 2.3 – Ліквідність балансу Запорізької обласної адміністрації

Показники	2022	2023	Зміна (грн)	Зміна (%)
Грошові кошти	7,672,127	6,600,760	-1,071,367	-14.0%
Поточна дебіторська заборгованість	15,769,376	24,799,463	+9,030,087	+57.3%
Поточні зобов’язання	23,538,697	32,747,008	+9,208,311	+39.1%
Чистий обіг коштів (активи - зобов’язання)	-97,194	-1,346,785	-1,249,591	-1286%

Паралельно з цим, поточна дебіторська заборгованість зросла на 9,030,087 грн (+57.3%), що вказує на збільшення коштів, які ще не надійшли на рахунки адміністрації. Це може бути сигналом активізації економічної діяльності, однак високий рівень дебіторської заборгованості створює ризики для ліквідності, оскільки затримка у погашенні боргів може обмежити фінансові ресурси, необхідні для реалізації регіональних ініціатив. Зростання поточних зобов’язань на 9,208,311 грн (+39.1%) посилює фінансовий тиск на бюджет. Це може бути наслідком збільшення боргового фінансування або затримок у виконанні зобов’язань. Така тенденція у поєднанні зі зменшенням грошових коштів підвищує ризик неплатоспроможності, що може негативно вплинути на здатність регіону фінансувати стратегічно важливі проєкти, особливо у сфері соціального забезпечення та відновлення інфраструктури. Особливо критичним є погіршення чистого обігу коштів на 1,249,591 грн (-1286%), що свідчить про дефіцит оборотного капіталу. Це означає, що активів недостатньо для покриття поточних зобов’язань, що ставить під загрозу виконання адміністрацією своїх фінансових обов’язків. Такий стан справ може призвести до затримок у реалізації

регіональних програм, зокрема в галузях охорони здоров'я, освіти та підтримки постраждалих громадян.

Таким чином, аналіз показників ліквідності демонструє, що для зміцнення фінансової безпеки регіону необхідно зосередити зусилля на управлінні дебіторською заборгованістю, зменшенні поточних зобов'язань та збільшенні рівня грошових коштів. Це дозволить покращити ліквідність і забезпечити стабільне фінансування соціально-економічних потреб Запорізької області.

2.2. Аналіз фінансових результатів та економічної безпеки Запорізького регіону

Бюджетні асигнування знизились на 10,59% (на 292,1 млн грн), що може свідчити про скорочення державного фінансування. Це може мати негативний вплив на реалізацію соціальних та інфраструктурних проектів, а також на стабільність економічної ситуації в регіоні. Доходи від надання послуг знизились на 34,69% (на 261,6 тис. грн), що може вказувати на зниження попиту на державні послуги, ймовірно, через економічну нестабільність або зменшення фінансування з інших джерел. Доходи від продажу активів зменшились на 81,83% (на 1,4 тис. грн), що свідчить про низьку ліквідність активів або відсутність значних продажів державного майна, що може бути наслідком економічних труднощів або зменшення активності на ринку. Інші доходи від обмінних операцій знизились на 66,78% (на 59,8 тис. грн), що також вказує на зменшення обсягів обміну товарів і послуг, що може бути ознакою економічних проблем у регіоні. Водночас, трансферти зросли на 203,38% (на 66,7 млн грн), що свідчить про значну підтримку з боку держави або інших джерел. Це може бути позитивним фактором для економічної безпеки регіону, оскільки додаткові кошти можуть бути спрямовані на відновлення інфраструктури або підтримку соціальних програм. Окрім того, інші доходи від необмінних операцій збільшились на 4931,12% (на 49,8 млн грн), що вказує на отримання значних

коштів від необмінних операцій, ймовірно, в результаті державної підтримки або компенсацій. Загалом, зниження основних доходів, таких як бюджетні асигнування, доходи від надання послуг і продажу активів, вказує на економічні труднощі, ймовірно, пов'язані з війною або іншими факторами, які обмежують фінансові потоки в регіоні. Однак значне зростання трансфертів і інших доходів від необмінних операцій може допомогти компенсувати ці втрати і забезпечити певну фінансову стабільність, що важливо для економічної безпеки регіону, оскільки дозволяє зберегти фінансування ключових соціальних і економічних програм, а також сприяти відновленню інфраструктури після руйнувань.

Зміни у витратах Запорізької обласної адміністрації (таблиця 2.5) за 2023 рік порівняно з 2022 роком мають безпосереднє відношення до економічної безпеки регіону. Збільшення витрат на виконання бюджетних програм на 26,83% (на 77,8 млн грн) свідчить про активізацію державної підтримки соціальних і економічних ініціатив, що є важливим для стабільності регіону в умовах постійних викликів, зокрема війни та відновлення інфраструктури. Зростання витрат на виготовлення продукції на 22,76% (на 38,6 тис. грн) може бути пов'язане з відновленням виробничих потужностей та модернізацією інфраструктури, що критично важливо для забезпечення економічної стабільності регіону, зокрема у промисловому секторі. Збільшення витрат на обмінні операції на 238,57% (на 100,5 тис. грн) вказує на підвищену активність у виконанні державних контрактів та проектів, що можуть бути спрямовані на відновлення економічної інфраструктури та підтримку економічної активності. Це також може свідчити про збільшення обсягів закупівель товарів і послуг, необхідних для відновлення регіону, що є важливим для його економічної безпеки. Зниження витрат на необмінні операції на 11,00% (на 277,8 млн грн) може бути ознакою оптимізації витрат і зменшення потреби в фінансуванні певних соціальних програм або проектів, що дозволяє більш ефективно використовувати обмежені ресурси.

Таблиця 2.4 – Доходи Запорізької обласної адміністрації

Доходи	2023	2022	Зміна (грн)	Зміна (%)
Бюджетні асигнування	2,468,063,501	2,760,160,109	-292,096,608	-10.59%
Доходи від надання послуг	491,734	753,343	-261,609	-34.69%
Доходи від продажу активів	307	1,682	-1,375	-81.83%
Інші доходи від обмінних операцій	30,108	89,874	-59,766	-66.78%
Трансферти	99,427,048	32,775,148	+66,651,900	+203.38%
Інші доходи від необмінних операцій	50,800,204	1,007,694	+49,792,510	+4931.12%

Така оптимізація може бути важливою для забезпечення фінансової стабільності та ефективного управління бюджетними коштами, що є критично важливим для підтримки економічної безпеки регіону в умовах обмежених ресурсів.

Витрати Запорізької обласної державної адміністрації на функції у 2023 році порівняно з 2022 роком демонструють кілька важливих змін, які безпосередньо впливають на економічну безпеку регіону. Зокрема, витрати на загальнодержавні функції зросли на 109,56 млн грн, досягнувши 395,89 млн грн у 2023 році, що є збільшенням на 38,3%.

Таблиця 2.5 – Витрати Запорізької обласної адміністрації

Витрати	За 2023 рік (грн)	За 2022 рік (грн)	Зміна (грн)	Зміна (%)
Витрати на виконання бюджетних програм	368,599,396	290,750,455	+77,848,941	+26.83%
Витрати на виготовлення продукції	207,913	169,349	38,564	+22.76%
Інші витрати за обмінними операціями	142,68	42,164	100,516	+238.57%
Інші витрати за необмінними операціями	2,242,112,791	2,519,916,219	-277,803,428	-11.00%

Це свідчить про активізацію фінансування державних функцій, що важливо для підтримки економічної та соціальної стабільності регіону в умовах війни та відновлення інфраструктури. Такі витрати є критичними для забезпечення безпеки та стабільності, оскільки сприяють ефективному управлінню регіоном та виконанню необхідних функцій, зокрема у сфері оборони, підтримки громадського порядку та відновлення економічної інфраструктури. Витрати на освіту у 2023 році становлять 32,99 тис. грн, що є новим показником, оскільки в 2022 році ці витрати не були зафіксовані. Це може свідчити про відновлення фінансування освітніх програм або ініціатив, що є важливим для розвитку людського капіталу в регіоні. Освіта є одним з основних елементів економічної безпеки, оскільки підвищення рівня освіти сприяє розвитку кваліфікованої робочої сили, що є необхідним для відновлення та розвитку економіки після кризових ситуацій. Водночас, витрати на соціальний захист та соціальне забезпечення знизились на 309,4 млн грн, що становить

зменшення на 12,25%, з 2,52 млрд грн у 2022 році до 2,22 млрд грн у 2023 році. Це зниження може свідчити про скорочення фінансування деяких соціальних програм, що може негативно вплинути на соціальну стабільність у регіоні. Соціальний захист є важливим елементом економічної безпеки, оскільки забезпечує підтримку вразливих груп населення, зменшує соціальну напругу та сприяє загальній стабільності. Зниження витрат на соціальні програми може створити ризики для соціальної згуртованості, що в умовах війни та економічних труднощів є важливим фактором для загальної безпеки регіону.

Таблиця 2.7 – Витрати на функції ЗОДА

Функція ЗОДА	За 2023 рік (грн)	За 2022 рік (грн)	Зміна (грн)
Загальнодержавні функції	395,891,869	286,335,943	+109,555,926
Освіта	32,988	-	32,988
Соціальний захист та соціальне забезпечення	2,215,137,923	2,524,542,244	-309,404,321

Показник профіциту/дефіциту Запорізької обласної адміністрації за 2023 рік порівняно з 2022 роком демонструє значну позитивну зміну. У 2023 році було зафіксовано профіцит у розмірі 7,75 млн грн, тоді як у 2022 році спостерігався дефіцит у розмірі 16,09 млн грн. Зміна цього показника складає +23,84 млн грн, що свідчить про значне поліпшення фінансового стану адміністрації.

Такий результат може бути наслідком кількох факторів. По-перше, зростання доходів, зокрема трансфертів та інших доходів від необмінних операцій, а також збільшення витрат на виконання бюджетних програм, могли призвести до більш ефективного використання коштів та збільшення фінансових резервів. По-друге, оптимізація витрат та зменшення деяких категорій витрат, таких як інші витрати за необмінними операціями, ймовірно, допомогли знизити

фінансовий тиск і забезпечити додаткові ресурси для покриття необхідних витрат.

Таблиця 2.6 – Профіцит/дефіцит Запорізької обласної адміністрації

Показник	За 2023 рік (грн)	За 2022 рік (грн)	Зміна (грн)
Профіцит/дефіцит	7,750,122	-16,090,337	+23,840,459

Загалом, перехід від дефіциту до профіциту є позитивним сигналом для економічної безпеки регіону, оскільки він вказує на покращення фінансової стабільності та здатність регіону генерувати додаткові ресурси для підтримки соціальних і економічних програм.

Аналіз економічної безпеки Запорізького регіону на основі фінансових показників за 2022 та 2023 роки показує ряд важливих змін, які впливають на стабільність та безпеку регіону. У 2023 році загальні доходи регіону зменшились на 175,97 млн грн, з 2,79 млрд грн у 2022 році до 2,62 млрд грн. Це свідчить про певне скорочення надходжень, що може бути результатом економічних труднощів або зменшення фінансування з державного бюджету. Водночас витрати також знизились на 199,82 млн грн, з 2,81 млрд грн у 2022 році до 2,61 млрд грн у 2023 році. Це може свідчити про оптимізацію витрат або скорочення фінансування певних програм, що могло бути спричинене економічними труднощами або необхідністю збереження фінансових ресурсів для інших пріоритетних напрямків, таких як безпека та відновлення інфраструктури.

Таблиця 2.7 – Аналіз економічної безпеки Запорізького регіону

Показник	2022 рік (грн)	2023 рік (грн)	Зміна (грн)
1. Усього доходів	2,794,787,850	2,618,812,902	-175,974,948
2. Усього витрат	2,810,878,187	2,611,062,780	-199,815,407
3. Профіцит/дефіцит	-16,090,337	7,750,122	+23,840,459

4. Коефіцієнт фінансової автономії (%)	1.21%	5.73%	+4.52%
5. Коефіцієнт покриття витрат	0.995	1.003	+0.008
6. Коефіцієнт профіциту (%)	-0.57%	0.30%	+0.87%
7. Коефіцієнт витрат на оплату праці (%)	7.69%	9.77%	+2.08%
8. Коефіцієнт витрат на соціальний захист (%)	89.83%	84.8%	-5.03%

Профіцит регіону у 2023 році склав 7,75 млн грн, що є значною позитивною зміною порівняно з дефіцитом у 16,09 млн грн у 2022 році. Це свідчить про покращення фінансового стану регіону, що може бути результатом більш ефективного управління фінансами та стабільності бюджету. Збільшення профіциту є важливим фактором для економічної безпеки, оскільки дозволяє регіону мати додаткові ресурси для розвитку та відновлення після кризових ситуацій. Коефіцієнт фінансової автономії регіону зріс з 1,21% у 2022 році до 5,73% у 2023 році, що свідчить про збільшення фінансової незалежності регіону. Це дозволяє регіону більш ефективно використовувати власні ресурси та знижувати залежність від зовнішнього фінансування. Коефіцієнт покриття витрат зріс з 0,995 у 2022 році до 1,003 у 2023 році, що означає, що доходи регіону стали достатніми для покриття витрат. Це також позитивний сигнал для економічної безпеки, оскільки показує, що регіон здатний покривати свої фінансові зобов'язання без значних дефіцитів. Коефіцієнт профіциту збільшився з -0,57% у 2022 році до 0,30% у 2023 році, що відображає перехід від дефіциту до профіциту в бюджеті. Це також є свідченням поліпшення фінансового становища регіону та його здатності генерувати додаткові ресурси для підтримки економічної стабільності. Коефіцієнт витрат на оплату праці зріс з 7,69% у 2022 році до 9,77% у 2023 році, що свідчить про збільшення витрат на оплату праці. Це може бути пов'язано з необхідністю підвищення заробітних плат для

державних службовців або інших працівників, що є важливим для підтримки соціальної стабільності в регіоні. Нарешті, коефіцієнт витрат на соціальний захист знизився з 89,83% у 2022 році до 84,8% у 2023 році, що свідчить про зменшення частки витрат на соціальний захист у загальних витратах. Це може бути результатом скорочення або оптимізації витрат на соціальні програми, що може мати негативний вплив на соціальну стабільність, оскільки соціальний захист є важливим елементом економічної безпеки.

2.3. Аналіз екологічної безпеки Запорізького регіону

Запорізька область, розташована на півдні України, має значний природний потенціал, однак її екологічний стан викликаний численними антропогенними факторами, зокрема, промисловою діяльністю, аграрним виробництвом та військовими діями. У зв'язку з повномасштабним вторгненням Росії в Україну, екологічна ситуація в регіоні стала ще більш складною. Цей звіт має на меті проаналізувати основні екологічні проблеми, ресурси та заходи, що вживаються для покращення екологічної ситуації в Запорізькій області.

Запорізька область характеризується різноманітними природними ресурсами, включаючи водні, земельні, лісові та корисні копалини. Однак, незважаючи на ці ресурси, регіон стикається з серйозними екологічними проблемами, такими як забруднення повітря, води, а також деградація земель. В умовах воєнного стану, що триває з 24 лютого 2022 року, екологічні показники значно погіршилися, а статистична інформація за 2023 рік не є повною через відсутність звітності з боку підприємств.

Згідно з даними, викиди забруднюючих речовин в атмосферу у 2023 році склали 52,107 тис. тонн, що на 100% більше, ніж у попередньому році. Основними забруднювачами є переробна промисловість, яка відповідальна за 51,411 тис. тонн викидів. Це свідчить про необхідність модернізації обладнання

на великих підприємствах та впровадження нових технологій, що зменшують викиди.

Таблиця 2.8 – Викиди забруднюючих речовин в атмосферу Запорізького регіону

Показник	2022 рік	2023 рік	Зміна (т)	Зміна (%)
Викиди забруднюючих речовин	26,027	52,107	26,08	100%
Викиди від переробної промисловості	25	51,411	26,411	+105.6%
Викиди від сільського господарства	1,027	1,696	669	+65.1%

Стан водних ресурсів у Запорізькій області також викликає занепокоєння. У 2023 році скинуто зворотних вод у поверхневі водойми становило 764,856 млн м³. Водночас, спостерігається значне забруднення річок, що викликане як промисловими скидами, так і сільськогосподарськими відходами. Важливою проблемою є також накопичення безгосподарських хімічних засобів захисту рослин, що потребує термінового вирішення.

Структура земельного фонду Запорізької області свідчить про значну частку сільськогосподарських угідь, які займають 82,5% від загальної площі. Проте, процеси деградації земель, зокрема ерозія та забруднення, загрожують продуктивності цих угідь.

Таблиця 2.9 – Стан водних ресурсів Запорізького регіону

Показник	2022 рік	2023 рік	Зміна (м³)	Зміна (%)
Скидання зворотних вод	520,000,000	764,856,000	+244,856,000	+47.0%
Забруднені річки	5	7	2	40%

Наявність безхазяйних відходів	10	12	2	20%

В умовах війни, багато земель залишаються без належного догляду, що посилює їх деградацію.

Таблиця 2.10 – Земельні ресурси та їх деградація Запорізького регіону

Показник	2022 рік	2023 рік	Зміна (%)
Площа сільськогосподарських угідь	1,500,000 га	1,490,000 га	-0.67%
Площа деградованих земель	200,000 га	220,000 га	10%
Кількість ерозійних ділянок	5	6	20%

Лісовий фонд регіону зазнає негативного впливу через військові дії та незаконну вирубку. Заборона на полювання та біотехнічні заходи, введена під час воєнного стану, також вплинула на стан лісових ресурсів. Важливо відзначити, що лісові масиви виконують важливу екологічну функцію, зокрема, у збереженні біорізноманіття та покращенні якості повітря.

Площа лісових масивів скоротилася на 4.17% у 2023 році, що є тривожним сигналом. Кількість нелегальних рубок зросла на 50%, що вказує на проблеми з контролем за лісовими ресурсами. Зменшення витрат на охорону лісів на 10% може свідчити про недофінансування у цій сфері, що погіршує стан лісового фонду регіону.

Таблиця 2.11 – Лісові ресурси Запорізького регіону

Показник	2022 рік	2023 рік	Зміна (%)
Площа лісових масивів	120,000 га	115,000 га	-4.17%
Кількість нелегальних рубок	100	150	50%
Витрати на охорону лісів	5,000,000 грн	4,500,000 грн	-10%

Природно-заповідний фонд Запорізької області включає численні об'єкти, які потребують захисту. Однак, через військові дії та окупацію частини території, багато з цих об'єктів зазнали шкоди. Необхідно провести інвентаризацію та оцінку збитків.

Таблиця 2.12 – Природно-заповідний фонд Запорізького регіону

Показник	2022 рік	2023 рік	Зміна (%)
Кількість об'єктів ПЗФ	25	25	0
Площа територій ПЗФ (га)	40	39,5	-1.25%
Кількість знищених об'єктів	0	5	-

Хоча кількість об'єктів природно-заповідного фонду залишилася сталою, площа їх території зменшилася на 1.25%. Найбільш тривожним є факт, що з'явилися випадки знищення природно-заповідних об'єктів, які під час війни стали вразливими. Це вказує на необхідність термінової охорони таких територій і проведення інвентаризації збитків.

Запорізька область, що розташована на півдні України, має значний природний потенціал, однак її екологічний стан значно погіршився під впливом антропогенних факторів, таких як промислова діяльність, аграрне виробництво та військові дії. Війна, що триває з 24 лютого 2022 року, ще більше ускладнила екологічну ситуацію в регіоні, що виявляється в значному збільшенні викидів забруднюючих речовин в атмосферу, погіршенні стану водних ресурсів, а також процесах деградації земель. У 2023 році викиди забруднюючих речовин в атмосферу значно зросли, досягнувши 52,107 тис. тонн, що вдвічі більше, ніж у попередньому році. Це вказує на необхідність модернізації виробничих процесів і впровадження нових технологій, які дозволять зменшити викиди та покращити екологічний стан регіону. Одним із основних забруднювачів є переробна промисловість, яка відповідає за більше ніж 50 тис. тонн викидів. Стан водних ресурсів також викликає занепокоєння. У 2023 році обсяг скиду зворотних вод у поверхневі водойми зріс на 47%, що є тривожним сигналом для екології річок.

Крім того, забруднення водних ресурсів промисловими та сільськогосподарськими відходами посилюється, що потребує вжиття термінових заходів для покращення якості води. Деградація земель також є важливою проблемою. Хоча площа сільськогосподарських угідь зменшилась лише на 0,67%, площа деградованих земель зросла на 10%, що свідчить про погіршення якості земель і загрозу для аграрного сектору. В умовах війни значна частина земель залишаються без належного догляду, що посилює процеси ерозії та забруднення. Лісовий фонд регіону також зазнає негативного впливу через військові дії та незаконну вирубку. Площа лісових масивів скоротилася на 4,17%, а кількість нелегальних рубок зросла на 50%. Це вказує на проблеми з контролем за лісовими ресурсами, що негативно впливає на екологічну ситуацію в регіоні. Зменшення витрат на охорону лісів на 10% лише посилює ці проблеми. Природно-заповідний фонд Запорізької області також постраждав від військових дій. Хоча кількість об'єктів ПЗФ залишилася сталою, площа їх територій зменшилась на 1,25%, а кількість знищених об'єктів збільшилася. Це вимагає термінового захисту природних територій та проведення інвентаризації збитків. Загалом, екологічна ситуація в Запорізькому регіоні є складною і потребує комплексних заходів для покращення стану навколишнього середовища. Враховуючи важливість природних ресурсів для економічної безпеки регіону, необхідно зосередити зусилля на модернізації виробництва, зменшенні забруднення, охороні водних і земельних ресурсів, а також на захисті природно-заповідних територій.

Висновки до розділу 2 кваліфікаційної роботи

Фінансовий стан Запорізької обласної адміністрації демонструє змішані тенденції, що поєднують як позитивні зрушення, так і ризики, які потребують уваги. Зростання основних засобів (+78.8%) і цільового фінансування (+5.3%) свідчить про оновлення інфраструктури та стабільність у реалізації державних програм. Водночас, приріст власного капіталу (+22.6%) та зменшення збитків (+12.6%) вказують на покращення фінансової ефективності та можливість інвестування у розвиток регіону. Однак негативні тенденції, такі як зниження

грошових коштів (-14%), зростання дебіторської (+57.3%) та кредиторської заборгованості (+39.1%), створюють ризики для ліквідності та фінансової безпеки. Особливо критичним є дефіцит оборотного капіталу, що ускладнює виконання зобов'язань та фінансування соціально важливих програм.

Аналіз доходів і витрат свідчить про значне скорочення бюджетних асигнувань (-10.59%) та доходів від надання послуг (-34.69%), що негативно впливає на стабільність економіки регіону. Зменшення доходів від продажу активів (-81.83%) та обмінних операцій (-66.78%) підкреслює економічну нестабільність. Водночас, суттєве зростання трансфертів (+203.38%) є позитивним сигналом, оскільки ці кошти можуть бути спрямовані на подолання соціальних та економічних викликів.

Екологічна безпека та стан навколишнього середовища залишаються важливими аспектами для забезпечення сталого розвитку. Активна реалізація інфраструктурних проєктів (+5.3% незавершених капітальних інвестицій) може мати як позитивний, так і негативний вплив на екологію, залежно від рівня екологічної відповідальності цих проєктів. Для збереження економічної та екологічної безпеки необхідно посилити контроль за ефективністю використання ресурсів, завершенням інвестиційних проєктів і управлінням фінансовими потоками.

РОЗДІЛ 3

ПОКРАЩЕННЯ ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПРОМИСЛОВОГО РЕГІОНУ

3.1. Еколого-економічні наслідки централізації (приклад реформ регіонів Китаю)

Очікується, що децентралізоване управління передасть повноваження, ресурси та відповідальність від центральних до субнаціональних урядів, заохочуючи місцеве економічне зростання та забезпечення суспільного добробуту, одночасно зміцнюючи демократію [21]. У випадку Китаю, країни з перехідною економікою, децентралізація в економічній та фінансовій сферах, каталізована реформою розподілу податків у 1994 році та в поєднанні з офіційною системою просування по службі, вважається однією з рушійних сил надзвичайного економічного зростання Китаю. Це призвело до двох основних дебатів щодо децентралізації та централізації. Одна частина літератури стверджує, що порівняно з централізацією економічна децентралізація збільшує автономію місцевих органів влади, що сприяє економічному зростанню [22]. У екологічному врядуванні децентралізація могла б підвищити політичну підзвітність і використати переваги більш адекватної місцевої інформації місцевого уряду, щоб краще забезпечувати суспільні продукти відповідно до очікувань громадськості та підвищити актуальність і точність екологічних норм. Крім того, завдяки голосуванню громадян своїми ногами децентралізація може посилити підзвітність місцевих органів влади та активізувати участь громадськості.

Інший напрямок літератури стверджує, що економічна централізація сприяє зменшенню неправильного розподілу регіональних ресурсів і

підвищенню загальної продуктивності [23], тоді як децентралізація може призвести до відхилень у реалізації політики або корупції через неадекватний нагляд з боку центрального уряду. З точки зору екологічного врядування, децентралізація може призвести до того, що місцеві органи влади віддадуть пріоритет економічному зростанню за рахунок проблем навколишнього середовища, потенційно спровокувавши «гонку на дно» в екологічних нормах, проблеми транскордонного забруднення та втрату ефективності екологічного врядування через проблеми, пов'язані з масштабом. Крім того, хоча децентралізація сприяє використанню демократичних механізмів, у країнах, що розвиваються з недосконалими інституціями нагляду, мобільність громадян значно обмежена, обмежуючи роль громадян у нагляді за охороною навколишнього середовища в рамках децентралізованої системи. Навпаки, екологічна централізація допомагає покращити стан навколишнього середовища за рахунок економії на масштабах , посилення загального нагляду та регулювання та усунення побічних ефектів.

Децентралізація в китайському стилі має свої особливості, які виявляються як у політичній централізації, так і в економічній децентралізації. Зокрема, в рамках унітарної політичної системи Китаю прийнято систему, за якою підлеглі призначаються, а термін перебування на посаді оцінюється їхніми начальниками. Це поєднується з економічною децентралізацією, що випливає з системи фінансових контрактів. З одного боку, такий підхід суттєво сприяє наданню переваги місцевому економічному зростанню в рамках місцевої влади; однак, з іншого боку, це призводить до розбіжностей у прийнятті оптимальних рішень між центральною владою та місцевими органами влади. Як наслідок, це викликає міжюрисдикційні конфлікти між органами місцевого самоврядування, що призводить до сліпої конкуренції за центральні субсидії, надмірної конвергенції промислової структури та екологічних проблем тощо. Через відсутність своєчасного та ефективного нагляду децентралізоване «блокове управління» захистом навколишнього середовища система в Китаї загострює конфлікт між збереженням навколишнього середовища та економічним розвитком [24].

Щоб вирішити це протиріччя, Китай запровадив реформу вертикального управління агентствами з охорони навколишнього середовища (VMR), перейшовши від попереднього децентралізованого місцевого режиму управління, відомого як «блокове управління», до вертикального управління, яке називається «лінійне, лінійно-блокове управління». ” До VMR різні сектори Китаю, нижчі за провінційний рівень, уже запровадили практику вертикального управління, наприклад, у системі оподаткування, системі регулювання ринку, система безпеки шахт і система аудиту. Ці системи дозволили вирішити конкретні протиріччя між блочною та лінійною системами управління [25].

2.1.1. Існуючі тенденції регіонів Китаю

З 1860-х років прискорений процес глобальної індустріалізації призвів до економічного зростання, розширення виробництва та збільшення використання та експлуатації ресурсів. Однак це зростання також спричинило безпрецедентні екологічні проблеми, зокрема швидке виснаження ресурсів , екологічне погіршення та забруднення навколишнього середовища, які привернули увагу всього світу.

Ці занепокоєння можна класифікувати за трьома аспектами: по-перше, у процесі економічного розвитку завжди відбувається погіршення навколишнього середовища , і існує сумнів, чи існує екологічна крива Кузнеця (EKC). По-друге, компроміс між захистом навколишнього середовища та економічною ефективністю є серйозним, особливо для країн з перехідною економікою та країн, що розвиваються. По-третє, існують суперечки щодо ефективності та економічної вартості екологічних норм, таких як обов’язкові технічні стандарти, встановлення системи дозволів на основі викидів або введення екологічних податків , які сприяють захисту навколишнього середовища. З точки зору ефективності екологічне врядування має великий інвестиційний масштаб із тривалим циклом і повільною віддачею, і завдяки позитивним зовнішнім

ефектам воно може легко призвести до проблеми безнадійності сусідів. Таким чином, екологічне врядування як суспільне благо, його забезпечення завжди нижче соціально оптимального рівня, що є більш серйозним у поєднанні з негативними зовнішніми ефектами забруднення. Що стосується економічних і соціальних витрат, то тут є два напрямки літератури. Один стверджує, що екологічна політика та нормативні акти не сприяють розвитку фірми , наприклад, підвищення вартості переїзду, збільшення додаткових екологічних витрат, а також зниження прибутковості фірм [26]. Інша сторона дотримується протилежної точки зору, згідно з якою екологічна політика може ефективно сприяти технологічним інноваціям і таким чином підвищувати конкурентоспроможність фірм, і в довгостроковій перспективі може існувати U-подібний зв'язок між екологічними регулювання та продуктивність фірми.

Важливим питанням у розробці екологічної політики є те, який рівень уряду має нести конкретну відповідальність за різні екологічні норми. У Китаї оприлюднення Закону про охорону навколишнього середовища (EPL) ознаменувало створення чотирирівневої системи нагляду та управління навколишнім середовищем у 1989 році, включаючи центральний, провінційний, префектурний та окружний рівні, і передбачало у статті 16: «Місцеві уряди на різних рівнях несуть відповідальність за якість навколишнього середовища в районах, що знаходяться під їхньою юрисдикцією, і вживають заходів для покращення якості навколишнього середовища», 2 який забезпечує правову основу для Китаю. екологічна децентралізація.

Екологічна децентралізація означає локальну децентралізацію в економічних справах та ієрархічне управління в екологічному регулюванні. Інституційною структурою є Міністерство охорони навколишнього середовища (МЕР) як вищий орган управління з приблизно 3000 місцевими бюро охорони навколишнього середовища (ЕРВ) на всіх нижчих рівнях (зокрема, включаючи ЕРВ на рівні провінції, ЕРВ на муніципальному рівні та ЕРВ на рівні округу), 3 , які спільно відповідають за діяльність Китаю з екологічного регулювання [27]. З одного боку, такий тип структури управління повністю розширює автономію

місцевих органів влади та використовує їхні інформаційні переваги. Це дає змогу органам місцевого самоврядування ефективно збалансувати економічний розвиток із витратами на екологічне врядування. З іншого боку, координація та співпраця між адміністративними підрозділами також відіграє життєво важливу роль у екологічній проблемі, і ця децентралізована система захисту навколишнього середовища ускладнює координацію.

Система децентралізації також посилює протиріччя між економічним розвитком і захистом навколишнього середовища. Після реформи та відкритості Китай спонукав місцеву владу брати участь у діяльності з економічного розвитку за допомогою ряду заходів економічної децентралізації. Найвідомішим з них є «чемпіонат по просуванню ВВП», згідно з яким вищий темп зростання ВВП супроводжується вищими можливостями просування чиновників. Як прокоментували Blanchard і Shleifer [28], китайські чиновники місцевих органів влади прагнуть сприяти місцевому економічному зростанню та податкам , що рідко трапляється в інших країнах, що розвиваються. Децентралізована система надає місцевій владі широкі повноваження, тому місцеві чиновники віддають перевагу економічному розвитку над захистом навколишнього середовища, що призводить до серйозного забруднення навколишнього середовища.

Щоб усунути викривлення ресурсів, спричинене системою оцінки просування по службі та стимулювання, після «11 -го п’ятирічного плану» 4 центральний уряд скоригував стандарти оцінки ефективності роботи посадових осіб у проекті вищого рівня, щоб включити екологічну ефективність оцінка на основі попереднього єдиного нормативу зростання ВВП. Система вето одного голосу щодо навколишнього середовища з’явилася в 2007 році, що вказує на те, що місцеві органи влади не повинні шкодувати зусиль, щоб досягти цільового показника скорочення викидів забруднюючих речовин, встановленого центральним урядом [29], або будуть суворо покарані. в кар'єрному просуванні. Хоча система вето одного голосу щодо навколишнього середовища сприяла місцевим органам влади покращувати якість навколишнього середовища, через свою суворість вона значною мірою стримувала мотивацію до розвитку місцевої

економіки. Наприклад, уряд іноді вирішує закрити підприємства з великими викидами забруднювачів, викликаючи безробіття і втрати виробництва, а іноді чиновники навіть фальсифікують дані щоб пройти оцінювання.

В даний час лише кілька статей досліджують VMR. Деякі вчені аналізують мотивацію, зміст і досягнення VMR з теоретичної точки зору і розглядають якість води в провінції Хебей як приклад; Під час емпіричного аналізу було виявлено, що VMR може покращити якість повітря і зменшити викиди діоксиду сірки, але є певні економічні витрати. Що стосується певного конкретного аспекту VMR, Kong і Liu [30] виявили, що централізація повноважень у призначенні місцевих директорів EPB під час VMR збільшила б екологічні штрафи.

Підводячи підсумок, можна сказати, що згідно з унікальною системою децентралізації Китаю та офіційною системою просування, децентралізоване екологічне регулювання та екологічний моніторинг можуть не сприяти захисту навколишнього середовища. Однак зосередження всіх повноважень у центральному уряді збільшить його регуляторну дистанцію та витрати на управління та створить серйозні проблеми асиметрії інформації. Вибір централізованої чи децентралізованої стратегії екологічного управління є актуальною проблемою, яку необхідно вирішити в Китаї. Таким чином, це має практичне значення для об'єктивної оцінки впливу реформи вертикального управління китайських агенцій з охорони навколишнього середовища на викиди та виробничу поведінку фірм і економічні витрати.

3.1.2. Реформа екологічного вертикалі управління в Китаї

Система Tiao-Kuai (буквально «лінія і блок») формує основу політичного управління Китаєм . 5 Відповідно до цієї системи управління охороною навколишнього середовища в Китаї втілює в собі характеристики регіональної сегментації та децентралізації. Раніше органи місцевого самоврядування зазвичай використовували підхід «блокового управління», що призводило до

економічного розвитку за рахунок навколишнього середовища та втручання місцевої влади в екологічний моніторинг, нагляд і правоохоронну діяльність. Таким чином, щоб посилити роль місцевих ЕРВ у захисті навколишнього середовища та уточнити обов'язки місцевих органів влади, Китай ініціював реформу вертикального управління агентствами з охорони навколишнього середовища (VMR). Ця реформа змінила підхід Міністерства охорони навколишнього природного середовища (МЕП) до управління навколишнім середовищем з територіального «блокового управління» на вертикальне «лінійне, лінійно-блокове управління». У наступному розділі ми обговоримо детальні відмінності між попереднім «керуванням блоками» та підходом у рамках VMR.

У режимі територіального управління урядові функціональні департаменти зазвичай відповідають за подвійне керівництво як місцевого уряду, так і відповідного функціонального департаменту на вищому рівні, де місцевий уряд відповідає за справи «людських ресурсів, фінансового бюджету та матеріали», тоді як відповідний функціональний відділ вищого рівня, відповідальний за «адміністративну владу», забезпечує лише оперативне керівництво. Наприклад, ЕРВ на рівні округу знаходиться під прямим управлінням місцевої влади округу, а ЕРВ на муніципальному рівні забезпечує лише оперативне керівництво (як показано на рис. 3.1).

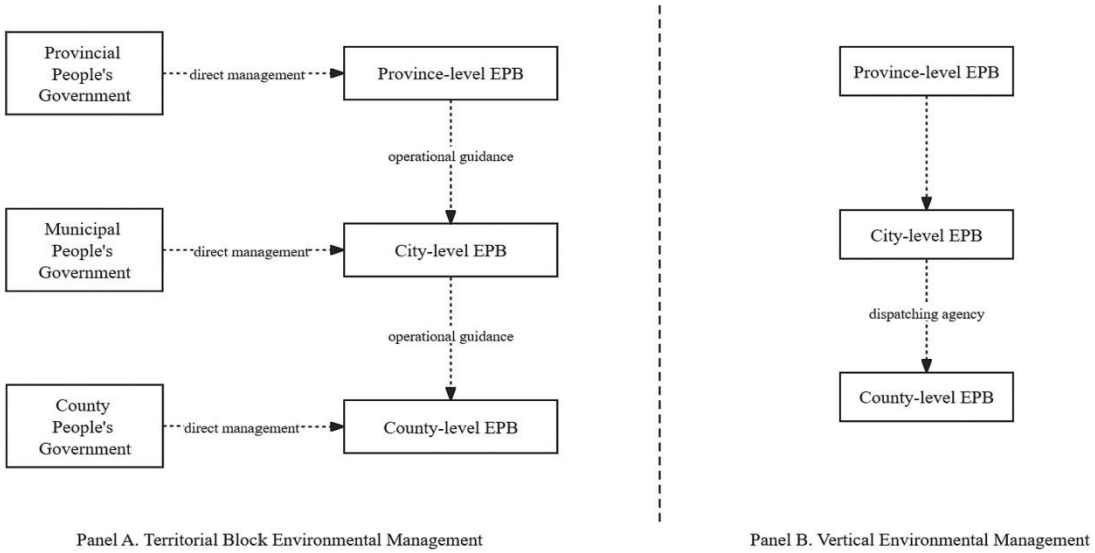

Рис.3.1 – Два типи режиму екологічного управління

Вертикальне управління - це новий режим в адміністративній системі Китаю. У вертикальному режимі управління місцеве управління скорочується як проміжний процес, а центральна політика охорони навколишнього середовища може реалізовуватися більш прямо та точно. Відповідно до VMR, екологічні функціональні департаменти більше не керуються місцевою владою, а безпосередньо керуються вищестоящими функціональними департаментами з загальних питань «людських ресурсів, фінансового бюджету, матеріалів і справ» в єдиному порядку. ЕРВ на рівні округу, як філія ЕРВ на муніципальному рівні, більше не управляється урядом округу (як показано на рисунку 3.1. Таким чином, управління та контроль з боку центрального уряду посилюється, а динаміка відділів охорони навколишнього середовища нижчого рівня більш точно осягається, щоб посилити екологічний нагляд та ефективно запобігати та контролювати забруднення навколишнього середовища.

Метою VMR є вирішення чотирьох невирішених проблем, які існують у поточній місцевій системі управління навколишнім середовищем, де домінує «блок», а реформа спрямована на коригування місцевої системи управління охороною навколишнього середовища та побудову трьох інтегрованих систем, включаючи систему екологічного нагляду , система моніторингу навколишнього середовища та система охорони навколишнього середовища , які можна коротко описати як «концентрація повноважень нагляду та моніторингу (до провінції) та децентралізація повноважень правоохоронних органів (аж до повіт).» Більше інформації про реформу можна знайти в додатку.

Щоб точно зібрати інформацію про VMR, проведену по округах, і її хронометраж з моменту першого впровадження в повітах міста Таншань у 1992–2013 роках, ми вдаємось до таких ресурсів:

1) Офіційні документи місцевих органів влади, такі як *Директива щодо реформування бюро охорони навколишнього середовища в провінції Шеньсі* (видана урядом провінції Шеньсі 9 серпня 2002 р.);

2) Провінційний і міський статистичний щорічник Китаю та місцеві хроніки, які фіксують найважливішу політику реформ у Китаї, наприклад, Статистичний щорічник Датуна тощо;

3) Китайські наукові статті та книги, такі як міста Сюйчжоу, міста Баотоу, район Цяодун міста Шицзячжуан, місто Ціньхуандао тощо;

4) Офіційний веб-сайт ЕРВ муніципального рівня та народного уряду префектури/повіту. Річні звіти різних робочих департаментів будуть опубліковані в колонці «Оприлюднення урядової інформації» на офіційному веб-сайті, звідки можна дізнатися про інституційні зміни ЕРВ на рівні округу;

5) Мережеві новини та газети, такі як Tieshan District of Huangshi City;

6) Резюме керівника відділу охорони навколишнього середовища, наприклад району Лубей, району Гує, району Фенжунь, району Лунань тощо;

7) Прямий телефонний дзвінок у відповідний місцевий ЕРВ для кількох округів, що залишилися, наприклад, район Циньбей і Ціньнань міста Ціньчжоу, район Сіньчжоу міста Шанграо тощо. Ми також здійснюємо телефонні дзвінки в інші округи, інформацію про VMR яких можна зібрати з вищезазначених способи перевірки політичної інформації.

Загалом, на кінець 2013 року 118 міст на рівні префектур у Китаї запровадили VMR, у тому числі 228 ЕРВ на районному рівні та 95 ЕРВ на рівні округу рис. 3.2, і ми нанесли на карту округи, де реалізовано VMR (рис.3.3)

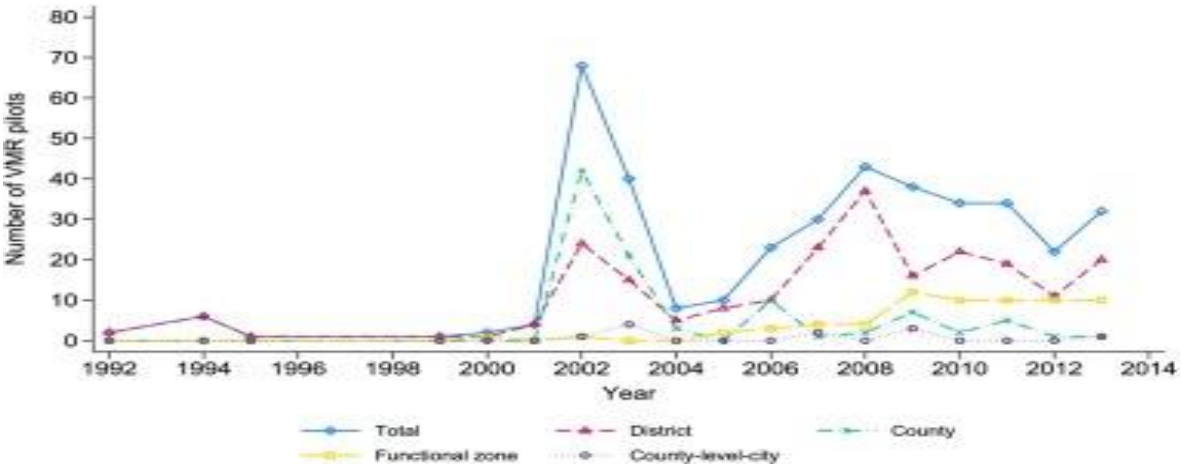

Рисунок 3.2 – Впровадження VMR у різних адміністративних одиницях повіту протягом 1992–2013 років.

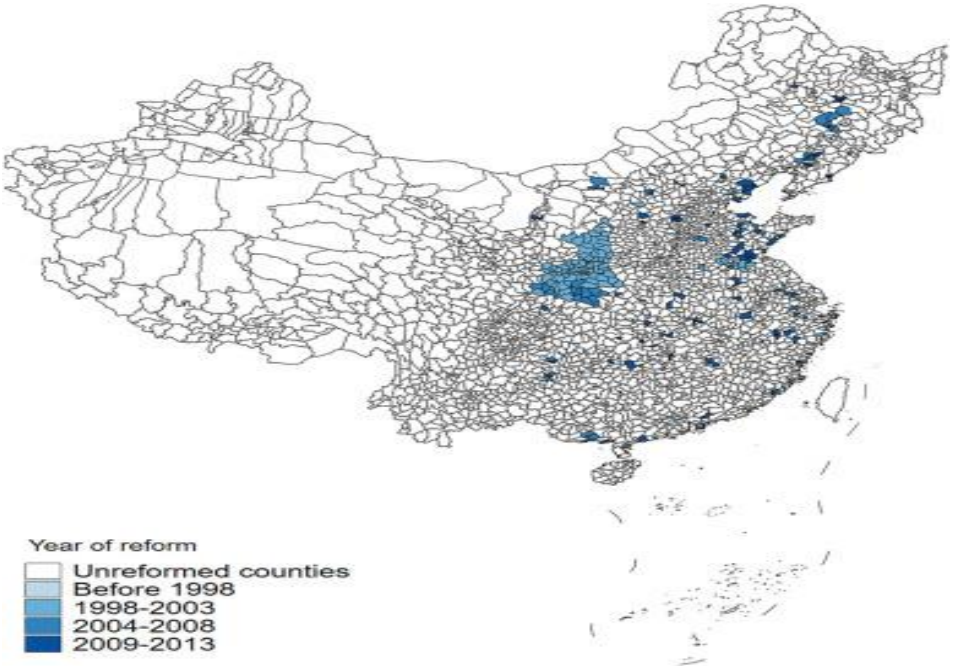

Рисунок 3.3 – Впровадження BMP до 2013 року на рівні округу

Децентралізація в управлінні передбачає передачу повноважень, ресурсів і відповідальності від центральних до місцевих органів влади, що сприяє економічному розвитку, підвищенню суспільного добробуту та зміцненню демократії. У Китаї економічна децентралізація, започаткована реформою податкового розподілу 1994 року, стала однією з ключових рушійних сил економічного зростання. Разом із системою просування чиновників це створило стимули для місцевого економічного розвитку, але водночас призвело до міжюрисдикційних конфліктів, екологічних проблем і надмірної конкуренції. Дебати щодо децентралізації й централізації відображають різні підходи до управління. З одного боку, децентралізація сприяє автономії місцевих органів влади, залученню громадян та адаптації екологічних норм до місцевих потреб. З іншого боку, централізація зменшує регіональні дисбаланси, покращує екологічний контроль і знижує ризики корупції, хоча й обмежує місцеву ініціативу. Екологічна децентралізація в Китаї сприяла використанню переваг місцевої інформації, але водночас ускладнила координацію між регіонами, посилила конфлікт між економічним розвитком і екологічним захистом. Запроваджена система оцінки чиновників за екологічними критеріями частково

змінила ситуацію, але водночас стримувала місцевий економічний розвиток і викликала викривлення, як-от фальсифікація даних. Реформа вертикального управління охороною навколишнього середовища (VMR) спрямована на вирішення цих проблем, поєднуючи централізоване та децентралізоване управління. Це дозволило досягти покращення екологічних показників, але водночас викликало економічні витрати й проблеми з інформаційною асиметрією. Таким чином, вибір між централізацією та децентралізацією залишається актуальним завданням для екологічного врядування в Китаї.

3.2. Формування концептуальної моделі еколого-економічної безпеки Запорізького регіону

На початку XXI століття Китай зіткнувся з численними викликами, пов'язаними з економічним розвитком, урбанізацією та екологічною безпекою. Відповіддю на ці виклики стала серія реформ, спрямованих на відновлення та забезпечення стійкого розвитку країни. Одним із ключових аспектів цієї програми стала територіальна реформа, яка включала впровадження нових підходів до планування розвитку регіонів та поліпшення якості життя населення. Вищенаведена карта ілюструє етапи реалізації реформ у Китаї протягом різних часових періодів, починаючи з до 1998 року та закінчуючи 2013 роком. Ці реформи мали на меті не лише адміністративні зміни, а й забезпечення екологічної та соціальної стабільності, що стало основою для довгострокового зростання країни.

У Запорізькому регіоні України існує подібна необхідність у реформуванні адміністративно-територіального устрою та впровадженні програм екологічного розвитку. Китайський досвід може бути корисним для розробки ефективних стратегій, які враховують особливості регіону та відповідають викликам сучасності.

Китайська програма реформ включала поетапну трансформацію адміністративно-територіального поділу країни. Ключовими етапами реформи були:

1. До 1998 року - перші кроки у впровадженні реформ були зосереджені на найбільш розвинених регіонах, таких як узбережжя та райони навколо великих міст. Метою було створення економічних центрів з інфраструктурою, яка могла б підтримувати швидкий розвиток промисловості та технологій.

2. 1998-2003 роки - цей період характеризувався поступовим поширенням реформ на внутрішні райони Китаю. Основний акцент робився на розширенні можливостей для розвитку сільськогосподарських регіонів та створення умов для зменшення диспропорцій між містами та селами.

3. 2004-2008 роки - реформи набули системного характеру. Особлива увага приділялася екологічним питанням та відновленню деградованих територій. Було впроваджено програми збереження природних ресурсів, лісовідновлення та боротьби з опустелюванням.

4. 2009-2013 роки - на цьому етапі реформи охопили більшість регіонів Китаю. Пріоритетом стало підвищення якості життя населення шляхом створення стійких екосистем та сучасної інфраструктури.

Запорізький регіон, як і регіони Китаю на початкових етапах реформ, стикається з низкою викликів. Серед них:

1) Екологічна криза. висока концентрація промислових підприємств призводить до забруднення повітря, води та ґрунтів.

2) Інфраструктурна нерівність. Існує значний розрив між розвитком міських центрів та сільськими районами.

3) Деградація природних ресурсів. Нераціональне використання земель та водних ресурсів загрожує стабільності екосистем.

З досвіду Китаю, для ефективного забезпечення екологічної безпеки варто запровадити гібридну модель управління еколого-фінансовою безпекою Запорізького регіону. Ця модель об'єднує два ключові аспекти:

1. Централізація стратегічного екологічного планування: На рівні центрального уряду мають розроблятися основні стандарти та цілі, що регламентують якість повітря, води, управління відходами тощо. Це дозволить створити єдину базу для екологічного регулювання, забезпечивши однакові підходи для всіх регіонів України.

2. Децентралізація впровадження політик: Місцеві органи влади отримують автономію у розробці механізмів реалізації екологічних програм відповідно до специфіки регіону. Для Запорізького регіону це означає адаптацію стратегічних планів до промислових особливостей регіону, врахування стану природних ресурсів та екологічних ризиків.

Ефективне управління екологічною безпекою передбачає впровадження вертикально інтегрованої системи екологічного менеджменту, яка включає:

1. Створення міжрівневих органів управління. Необхідно заснувати координаційний орган, який об'єднуватиме представників центральної та місцевої влади, бізнесу та громадськості. Такий орган зможе координувати дії всіх зацікавлених сторін, розробляти спільні програми та моніторити їх реалізацію.

2. Призначення незалежних екологічних інспекторів. За аналогом китайських реформ VMR (Vertical Management Reform), варто призначати інспекторів з центрального рівня для проведення перевірок на місцях. Це дозволить уникнути конфлікту інтересів між місцевою владою та підприємствами, які можуть мати значний вплив на місцеву економіку.

Для ефективного впровадження екологічних програм необхідна фінансова підтримка та прозорі механізми звітування:

1. Цільове екологічне фінансування. Варто запровадити розподіл екологічних субсидій для підтримки місцевих проєктів із відновлюваної енергетики, управління відходами та збереження екосистем. Наприклад, у Запорізькому регіоні це можуть бути програми з модернізації очисних споруд або створення сонячних електростанцій.

2. Стимули для бізнесу. Запровадити податкові пільги для підприємств, які інвестують у впровадження екологічних технологій, таких як системи енергоефективності, зменшення шкідливих викидів або утилізація відходів.

3. Механізми прозорої звітності. Регулярне звітування місцевих органів перед громадськістю щодо використання екологічних коштів стане важливим елементом підзвітності. Звіти мають бути доступними онлайн та включати детальну інформацію про реалізовані проєкти.

4. Система оцінювання місцевої влади

1. Індикатори екологічної ефективності. Запровадити систему оцінювання діяльності місцевої влади, де ключовими критеріями будуть екологічні показники. Наприклад, скорочення викидів забруднюючих речовин, підвищення якості питної води чи відновлення деградованих територій можуть стати основними індикаторами.

2. Механізм вето. Як у Китаї, місцева влада повинна відповідати за досягнення мінімальних екологічних стандартів. У разі невиконання вимог керівники можуть нести адміністративну чи навіть карну відповідальність.

5. Регіональні екологічні програми з акцентом на трансформацію економіки Для Запорізького регіону, з його потужним промисловим потенціалом, ключовими пріоритетами мають стати:

1. Зелена трансформація промисловості. Необхідно поступово переходити до екологічно чистих технологій виробництва. Наприклад, модернізувати металургійні заводи з метою скорочення викидів, впроваджувати системи повторного використання води та відходів.

2. Диверсифікація економіки. Варто стимулювати розвиток секторів, менш залежних від важкої промисловості. Наприклад, розвивати екологічний туризм, органічне фермерство чи IT-сферу, яка не створює значного навантаження на довкілля.

6. Громадська участь і контроль

Залучення громадськості до процесу прийняття рішень є ключовим елементом успішної реалізації екологічних програм:

1. Інформування населення. Створення онлайн-платформ для публікації екологічних даних у реальному часі, таких як рівень забруднення повітря, стан водойм або кількість відходів, сприятиме підвищенню обізнаності громадян.

2. Активізація громадянського суспільства. Грантові програми для місцевих громад дозволять залучити їх до реалізації екологічних проєктів. Наприклад, громади можуть брати участь у створенні зелених зон чи програм утилізації відходів.

7. Розвиток екологічної освіти

1. Програми підвищення обізнаності. Впровадження екологічної освіти у школах, а також спеціалізованих програм для підприємств, сприятиме формуванню екологічної культури у суспільстві.

2. Підготовка кадрів. Створення навчальних центрів для підготовки фахівців з екологічного менеджменту забезпечить регіон кваліфікованими працівниками, які здатні розробляти і впроваджувати сучасні екологічні рішення.

Потенційні переваги запропонованої системи:

1. Баланс між економічним розвитком і захистом довкілля. Запровадження сучасних екологічних технологій дозволить мінімізувати вплив промисловості на довкілля без шкоди для економіки регіону.

2. Прозорість і підзвітність органів влади. Чіткі механізми звітування забезпечать довіру громадян і бізнесу до діяльності влади.

3. Адаптація до локальних умов. Гнучка система управління дозволить врахувати специфіку Запорізького регіону, забезпечуючи ефективне використання природних ресурсів.

4. Зменшення екологічних ризиків. Інтегроване управління та контроль сприятимуть запобіганню екологічним катастрофам і збереженню природного середовища для майбутніх поколінь.

На сучасному етапі розвитку Запорізький регіон, подібно до Китаю на початкових етапах його реформ, стикається з низкою викликів, серед яких висока

концентрація промислових підприємств, значна нерівність між містом і селом, а також деградація природних ресурсів. Ці проблеми вимагають термінового впровадження інноваційних підходів. Досвід Китаю у впровадженні системних адміністративно-територіальних реформ і стратегій екологічного управління може бути адаптований до специфіки Запорізького регіону. Китайська модель демонструє важливість поєднання централізованого стратегічного планування та децентралізованого впровадження політик. Для забезпечення еколого-економічної безпеки регіону пропонується створення гібридної моделі управління, що базується на централізації стратегічного екологічного планування для встановлення єдиних стандартів та децентралізації реалізації програм, які враховують особливості регіону.

Пріоритетними напрямами реформ мають стати екологічна модернізація промисловості, що передбачає перехід до технологій, які мінімізують вплив на довкілля, зокрема модернізацію металургійних підприємств, впровадження систем повторного використання води та відходів, а також розвиток відновлюваної енергетики. Диверсифікація економіки, яка спрямована на зменшення залежності від важкої промисловості, також має ключове значення. Це включає стимулювання розвитку таких галузей, як IT-сектор, органічне фермерство та екологічний туризм. Важливою складовою є фінансова підтримка екологічних ініціатив через впровадження цільових субсидій та податкових стимулів для підприємств, що інвестують в екологічні технології.

Значну увагу слід приділити прозорості та підзвітності. Це можливо завдяки розробці системи регулярної звітності органів влади перед громадськістю, створенню онлайн-платформ із публікацією екологічних даних у реальному часі, а також призначенню незалежних екологічних інспекторів для моніторингу екологічних стандартів. Важливо залучати громадськість до екологічних ініціатив через грантові програми, які дозволять реалізовувати проєкти з утилізації відходів, створення зелених зон та інших екологічних заходів. Крім того, впровадження екологічної освіти у школах і спеціалізованих

програм для підприємств сприятиме формуванню екологічної культури в суспільстві.

Для оцінювання ефективності діяльності місцевої влади доцільно запровадити систему індикаторів екологічної ефективності, де ключовими критеріями будуть скорочення викидів забруднюючих речовин, підвищення якості питної води, відновлення деградованих територій тощо. У разі невиконання мінімальних екологічних стандартів керівники можуть нести адміністративну чи навіть карну відповідальність.

Очікувані результати запропонованих реформ включають збалансування економічного розвитку з екологічною безпекою, підвищення якості життя населення, зменшення ризиків екологічних катастроф та збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь. Запропонована концептуальна модель еколого-економічної безпеки Запорізького регіону створює передумови для досягнення сталого розвитку через ефективне управління природними ресурсами, екологізацію промисловості та активну участь громадськості.

Висновки до розділу 3 кваліфікаційної роботи:

Децентралізація є важливим інструментом управління, який сприяє економічному розвитку, зміцненню демократії та врахуванню місцевих особливостей у вирішенні проблем. Водночас централізація дозволяє вирівнювати регіональні дисбаланси, посилювати екологічний контроль і боротися з корупцією, але обмежує місцеву ініціативу. Китайський досвід демонструє, що поєднання централізованого стратегічного планування та децентралізованого впровадження реформ може бути ефективним, хоча й супроводжується економічними витратами та викликами координації між регіонами. Для Запорізького регіону, який стикається з проблемами високої концентрації промисловості, деградації природних ресурсів та нерівності між містом і селом, важливо адаптувати подібний підхід, зокрема через впровадження гібридної моделі управління. Це передбачає централізацію стратегічного екологічного планування та децентралізацію реалізації програм, орієнтованих на особливості регіону. Пріоритетами мають стати екологічна

модернізація промисловості, розвиток відновлюваної енергетики, стимулювання нових галузей, таких як IT-сектор, органічне фермерство й екотуризм, а також створення системи фінансових стимулів для екологічних ініціатив. Значну увагу слід приділити прозорості та підзвітності через онлайн-платформи, незалежні інспекції та активне залучення громадськості. Освіта й екологічна культура також відіграватимуть ключову роль у досягненні сталого розвитку. Очікується, що впровадження цих заходів дозволить збалансувати економічний розвиток із захистом довкілля, підвищити якість життя населення та забезпечити збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь.

ВИСНОВКИ

У дослідженні висвітлено стратегічні аспекти управління еколого-економічною безпекою, фінансові виклики в регіональному управлінні, а також роль децентралізації у забезпеченні сталого розвитку.

Стратегічне управління еколого-економічною безпекою визначено як невід'ємний компонент національної безпеки та сталого розвитку. Завдяки системному підходу, який включає моніторинг, оцінку ризиків і розробку інструментів нейтралізації загроз, вдалося ідентифікувати ключові фактори. Наприклад, зростання цільового фінансування на 5,3% і приріст власного капіталу на 22,6% свідчать про посилення інфраструктури та стабільність реалізації державних програм.

Аналіз фінансового стану регіонального управління на прикладі Запорізької обласної адміністрації показав змішані тенденції. Збільшення основних засобів на 78,8% є позитивним сигналом, проте скорочення грошових коштів на 14%, зростання дебіторської заборгованості на 57,3% і кредиторської на 39,1% створюють ризики для ліквідності. Зменшення доходів від продажу активів на 81,83% та обмінних операцій на 66,78% підтверджують нестабільність економіки. Натомість зростання трансфертів на 203,38% відкриває можливості для подолання соціальних та економічних викликів.

Децентралізація розглядається як дієвий механізм для адаптації управлінських процесів до місцевих потреб і забезпечення сталого розвитку. Для Запорізького регіону, який має високу концентрацію промисловості, важливо застосувати гібридну модель управління. Наприклад, у рамках екологічної модернізації варто стимулювати розвиток відновлюваної енергетики, IT-сектору, органічного фермерства та екотуризму. Також активна реалізація інфраструктурних проєктів, зокрема збільшення незавершених капітальних інвестицій на 5,3%, може як покращити економіку, так і створити ризики для екології, залежно від рівня відповідальності.

Таким чином, результати роботи підкреслюють необхідність інтегрованого підходу до державного управління, що поєднує стратегічне планування, ефективне фінансове управління та адаптивність до регіональних особливостей. Виконання запропонованих рекомендацій сприятиме підвищенню еколого-економічної безпеки, гармонізації національних і міжнародних цілей, а також створенню передумов для сталого розвитку країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. OECD Environmental Outlook to 2050: The Consequences of Inaction. OECD Publishing. Paris, 2012. 350 p. DOI: 10.1787/9789264122246-en.

2. Meadows D.H., Randers J., Meadows D.L. Limits to Growth: The 30-Year Update. Chelsea Green Publishing. Vermont, 2004. 368 p.

3. Sachs J.D. The Age of Sustainable Development. Columbia University Press. New York, 2015. 544 p.

4. Porter M.E., Van der Linde C. Toward a New Conception of the Environment-Competitiveness Relationship. Journal of Economic Perspectives. 1995. Vol. 9, No. 4. P. 97–118. DOI: 10.1257/jep.9.4.97.

5. Stern N. The Economics of Climate Change: The Stern Review. Cambridge University Press. Cambridge, 2007. 692 p. DOI: 10.1017/CBO9780511817434.

6. Smith A., Stirling A., Berkhout F. The Governance of Sustainable Socio-Technical Transitions. Research Policy. 2005. Vol. 34, No. 10. P. 1491–1510. DOI: 10.1016/j.respol.2005.07.005.

7. Loorbach D. Transition Management for Sustainable Development: A Prescriptive, Complexity-Based Governance Framework. Governance: An International Journal of Policy, Administration, and Institutions. 2010. Vol. 23, No. 1. P. 161–183. DOI: 10.1111/j.1468-0491.2009.01471.x.

8. European Commission. A European Green Deal: Striving to Be the First Climate-Neutral Continent. Brussels, 2019. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://ec.europa.eu.

9. Gunningham N. Environment Law, Regulation and Governance: Shifting Architectures. Journal of Environmental Law. 2009. Vol. 21, No. 2. P. 179–212. DOI: 10.1093/jel/eqp011.

10. Rockström J., Steffen W., Noone K., et al. A Safe Operating Space for Humanity. Nature. 2009. Vol. 461, No. 7263. P. 472–475. DOI: 10.1038/461472a.

11. Porter M.E. Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance. New York: Free Press, 1985. 557 p.

12. Elkington J. Cannibals with Forks: The Triple Bottom Line of 21st Century Business. Oxford: Capstone Publishing, 1997. 416 p.

13. Hart S.L. A Natural-Resource-Based View of the Firm. Academy of Management Review. 1995. Vol. 20, No. 4. P. 986–1014.

14. Shrivastava P. Environmental Technologies and Competitive Advantage. Strategic Management Journal. 1995. Vol. 16, Special Issue. P. 183–200.

15. Russo M.V., Fouts P.A. A Resource-Based Perspective on Corporate Environmental Performance and Profitability. Academy of Management Journal. 1997. Vol. 40, No. 3. P. 534–559.

16. Hart S.L., Milstein M.B. Creating Sustainable Value. Academy of Management Executive. 2003. Vol. 17, No. 2. P. 56–69.

17. Porter M.E., van der Linde C. Green and Competitive: Ending the Stalemate. Harvard Business Review. 1995. Vol. 73, No. 5. P. 120–134.

18. Esty D.C., Winston A.S. Green to Gold: How Smart Companies Use Environmental Strategy to Innovate, Create Value, and Build Competitive Advantage. New Haven: Yale University Press, 2006. 384 p.

19. Orsato R.J. Competitive Environmental Strategies: When Does It Pay to Be Green? California Management Review. 2006. Vol. 48, No. 2. P. 127–143.

20. Lash J., Wellington F. Competitive Advantage on a Warming Planet. Harvard Business Review. 2007. Vol. 85, No. 3. P. 94–102.

21. Faguet, J.-P. Decentralization and governance. *World Development*, 2014, 53, 2–13. DOI: https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2013.01.002.

22. Sanogo, T. (2019). Does fiscal decentralization enhance citizens' access to public services and reduce poverty? Evidence from Côte d'Ivoire municipalities in a conflict setting. *World Development, 113,* 204–221. https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2018.09.008

23. Bo, S. Centralization and regional development: Evidence from a political hierarchy reform to create cities in China. *Journal of Urban Economics*, 2020, 115, Article 103182. DOI: https://doi.org/10.1016/j.jue.2019.06.005.

24. Han, C., & Tian, X.-L. Less pollution under a more centralized environmental system: Evidence from vertical environmental reforms in China. *Energy Economics*, 2022, 112, Article 106121. DOI: https://doi.org/10.1016/j.eneco.2022.106121.

25. Chen, Z., Kahn, M. E., Liu, Y., & Wang, Z. The consequences of spatially differentiated water pollution regulation in China. *Journal of Environmental Economics and Management*, 2018, 88, 468–485. DOI: https://doi.org/10.1016/j.jeem.2018.01.010.

26. Rassier, D. G., & Earnhart, D. (2010). Does the Porter hypothesis explain expected future financial performance? The effect of clean water regulation on chemical manufacturing firms. *Environmental and Resource Economics, 45*(3), 353–377. https://doi.org/10.1007/s10640-009-9318-0

27. Qi, Y., Zhang, J., & Chen, J. (2023). Tax incentives, environmental regulation and firms' emission reduction strategies: Evidence from China. *Journal of Environmental Economics and Management, 117,* Article 102750. https://doi.org/10.1016/j.jeem.2022.102750

28. Blanchard, O., & Shleifer, A. Federalism with and without political centralization: China versus Russia. *IMF Staff Papers*, 2001, 48(1), 171–179. DOI: https://doi.org/10.2307/4621694.

29. Karplus, V. J., Zhang, J., & Zhao, J. (2021). Navigating and evaluating the labyrinth of environmental regulation in China. *Review of Environmental Economics and Policy, 15*(2), 300–322. https://doi.org/10.1086/715582

30. Kong, D., & Liu, C. (2024). Centralization and regulatory enforcement: Evidence from personnel authority reform in China. *Journal of Public Economics, 229,* Article 105030. https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2023.105030